

Учење медведа да игра – неке генерализације о трансформацији оружаних снага у Европи од 1989. и импликације за укључивање СРЈ у евро-атлантску заједницу безбедности

Марк Хаубен

Међународна конференција „Безбедносно укључење СР Југославије у 'Партнерство за мир' и евро-атлантску заједницу“ одржана је у организацији Центра за цивилно-војне односе из Београда и Демократског центра за контролу оружаних снага из Женева 28–29. септембра 2001. у Београду. Радове Марка Хаубена (научни истраживач у Центру за европске политичке студије, Брисел) „Учење медведа да игра – неке генерализације о трансформацији оружаних снага у Европи од 1989. и импликације за укључивање СРЈ у евро-атлантску заједницу безбедности“ и Мајкла Пјуа (директор Центра за међународне студије Универзитета у Плимуту, Велика Британија) „Грађанско друштво и сектор безбедности“ објављујемо захваљујући предиспозицији аутора и Центра за цивилно-војне односе.

Увод

Оружане снаге Холандије састојале су се 1989. године од 100.000 људи, од којих је 45.000 било регрутовано. Велике војне јединице биле су развијене на немачкој равници наспрам извесног броја комунистичких моторизованих пешадијских пукова. Буџет за одбрану чинио је 2,6 одсто укупног друштвеног производа. До краја века, Холандија је смањила свој буџет за одбрану за 20 одсто, укинула мобилизацију – *de facto*, али не формално – и смањило своје људство у оружаним снагама на 60.000 људи и жена. Уведене су у употребу нове, звучне речи: флексибилност, мобилност и брза реакција.

Типично холандски? Па, не баш. Већина оружаних снага у западноевропским земљама прошла је или пролази кроз процес трансформације који је: а) сличан и б) подстакнут догађајима током и након

1989. године. На пример, Немачка је готово преполовила свој буџет за одбрану од 1989. и смањиће до 2004. године своје оружане снаге са 470.000 на око 282.000 људи (са 80.000 регрута) уколико се у потпуности испуне планови министра одбране Шарпинга.

Ако се упореде промене које су западноевропске земље (чланице НАТО-а и оне које нису у НАТО-у) увеле и са којима тек треба да се суоче, може се закључити да су многа од тих искустава карактеристична за процес трансформације. Међу земљама које су завршиле већи део тог процеса трансформације јесу Велика Британија, Француска, Холандија и Данска. Белгија и Норвешка су у сред процеса, док га је Немачка тек започела.

Неке промене које је већина оружаних снага западне Европе била принуђена да уведе након 1989. године могу да се генерализују. Наиме, те промене могу да се разврстају у три групе: 1) фундаментално померање у *оријентацији*, односно перспективи; 2) све већа *мобилизација* ресурса и суштински смањено време реакције, и 3) ревизија буџета за одбрану и, сходно томе, велика *реорганација*. Наведене групе су увек међусобно повезане и понекад се делимично преклапају.

Реоријентација

Министар одбране Рудолф Шарпинг изјавио је да ће само „потпуном реоријентацијом“ Bundeswehra моћи да се задовоље потребе за следећих 10–15 година. „Оријентација“ се углавном користи за преносење смисла усмерења. Крећући се кроз планине, човек мора стално да се оријентише и реоријентише, односно, човек мора да нађе свој пут преко терена. Користим термин „оријентација“ у смислу „перспективе“ или погледа на окружење, али тако да се не изгуби конотација усмерења. Оријентација, како је кориштена у овом чланку, указује на поглед који неко има на свет који га окружује, на своју околину, на своје виђење себе и на то како види своју улогу и одговорност у свету. Тим усмерењем доминира гледање изнутра.

Желим да заступам становиште да су људи и организације на много начина повезани са светом који их окружује или контекстом. У случају оружаних снага, може се чак рећи да је видљиви аспект те везе то што „биће“, односно идентитет оружаних снага на много начина представља *одроз* њиховог контекста, односно окружења. Армија је замишљена као реактиван инструмент, чија је примарна улога да одбрани и заштити. Њена средства и методи су у директној функцији њеног непријатељског окружења. У том смислу, фундаменталне промене у окружењу, односно контексту оружаних снага, умногоме одређују које промене треба да се догоде у *оквиру* оружаних снага, као и могући утицај таквих промена на идентитет или „самоопажање“ тих оружаних снага.

На основу поређења искустава неких европских земаља, може се уочити да је у оријентацији оружаних снага у Западној Европи направљен помак на три значајна начина: 1) од *непријатељске* оријентације на *кризној* оријентацији; 2) од *територијалне* оријентације ка оријентацији која се заснива на *експедицији*, и 3) од одбрамбене *тактике* до *активне безбедносне* тактике.

Од *непријатељске* ка *кризној* оријентацији

Присна веза између армије и њеног непријатеља постаје јасна када се непријатељ изгуби. Одмах након 1989. године чули смо гласове широм Европе да је нестао главни разлог за поседовање армија и да, стога, потрошња за одбрану треба да буде смањена а „дивиденда за мир“ – исплаћена. У већини земаља дивиденда за мир заиста је исплаћена, али то није било све. У многим земљама оружане снаге су увучене у дубоку кризу. Шта се догодило и зашто се то догодило?

Оријентација оружаних снага пре 1989. године била је одређена углавном колективним непријатељем. Слика о непријатељу била је слика стварне особе, тј. људског бића. Непријатељ је имао лик и оружје. Тај непријатељ је 1989. године одједном престао да постоји. Важан – али често превиђан – ефекат нестанка непријатеља била је не само радикална промена контекста оружаних снага већ и фундаменталан утицај на идентитет и самовиђење оружаних снага. Оружане снаге су дефинисале и идентификовале себе као биће *против* другог субјекта. Њима је био потребан непријатељ да би потврдиле свој сопствени идентитет. Када је њихов непријатељ буквално „изгубио лик“, то је имало велики утицај на идентитет и самовиђење оружаних снага у Западној Европи. У суштини, криза коју је преживљавала већина оружаних снага била је егзистенцијалне природе.

Слика непријатеља је од тада замењена терминима неутралног призива, као што су „претње“ и „ризичи“. „Више се не суочавамо са медведом у шуми, већ са мноштвом змија у мочвари“, рекао је виши службеник Министарства одбране Сједињених Америчких Држава. Ризици су непознати, апстрактни, безлични, готово без идентитета. Ризик је догађај или развој који може негативно да утиче на вашу безбедносну ситуацију, а то се може догодити потпуно непредвиђено или случајно. Када постоји претња у којој нема случајности, постоје намера или спремност на повређивање.

Како се то испољава када дође до дефинисања улоге оружаних снага? Можете се осигурати против ризика а у многим случајевима оружане снаге се схватају као врста полисе осигурања. Али, шта ако та полиса осигурања више није она права полиса осигурања?

Територијална оријентација огледа се у уверености да је безбедност државе у кући. Тј. безбедност државе мора да се брани за границама, а земља мора да буде спремна да обави ту дужност. Та територијална оријентација огледа се у оружаним снагама типа бранилаца дома, какве су у Норвешкој и Данској. Други пример су истурени одбрамбени објекти НАТО-а када су, за време „хладног рата“, оружане снаге биле спремне да зауставе руске моторизоване пешадијске пукове на немачкој равници.

Кризе које су избиле на Балкану деведесетих година дубоко су утицале на међународну политичку и економску стабилност и, тиме, на домаћу сцену релативно удаљених земаља „трећег света“. Теорија хаоса и нелинеарности уступиле су место стратегијском мишљењу и одбрамбеном планирању. Искуства из деведесетих година довела су до чврстог уверења у многим европским земљама да је национална безбедност, у извесним случајевима, морала да се брани на хиљаде миља од куће. Изјаве норвешких службеника да су норвешке снаге браниле норвешку безбедност на Балкану или на Средњем истоку служиле су да се објасни њихова потпуна ангажованост на тим жаристима.

Земље са јаким традиционалним осећајем „домовине“, сходно томе, организовале су јаке браниоце домовине са тактичком мобилношћу, али нису имале средства за стратешки успон. У доба Римљана тешко наоружање војника звало се *импедиментиа* – препреке брзом кретању. Деведесете године су показале да је тешко, статично наоружање постало савремена *импедиментиа* новим захтевима мобилности и флексибилности и дугорочним решењима, која су се одразила на удаљавање од тешких тенковских јединица према лакшим, мобилијим и флексибилнијим јединицама. Примери наоружања и транспортних средстава за задовољење тих нових захтева јесу: оклопни транспортери за људство (таксији на бојишту), велики транспортни авиони и бродови и борбени хеликоптери.

Од *одбрамбене* војне стратегије ка *активној* безбедносној ПОЛИТИЦИ

Тактика оружаних снага пре 1989. године била је *одбрамбена*, на нивоу декларација, али и према стратегијама, доктринама и опреми. Већина влада изјавила је да сада следи *активну* безбедносну политику. То намеће питање шта је то активна безбедносна политика и по чему се она разликује од одбрамбене безбедносне политике. Безбедносне стратегије се традиционално деле на три различите категорије: одбрамбену, нападачку или стратегију застрашивања. Одбрамбена

стратегија је стратегија спречавања и отпора, и односи се на решавање проблема. Нападачка стратегија је активна стратегија, усмерена против неке стране и ка стварању проблема. Активна безбедносна политика је политика ангажовања, усмерена ка акцији, и односи се на спречавање проблема да прерасте у кризу.

Подржавање концепције активне безбедносне политике јесте разликовање „директне“ и „индиректне“ безбедности. Одбрана политичког суверенитета земље не мора да се подудара са одбраном територијалног интегритета земље. Одбрана безбедности одређене земље не мора да се подудара са одбраном територије своје домовине. Такође, истинита је постала и идеја да безбедност, на пример Данске и Норвешке, може и мора да се штити на Балкану. Индиректне претње безбедности стижу кроз задња врата: ненамеравано и неочекивано излагање из конфликта, више избеглица него што земља може да поднесе, дестабилизујуће еколошке напетости итд.

Мада то може да звучи прихватљиво, постоје огромни практични проблеми да се у то убеди бирачи код куће. Политичари су дужни да покушају да одговоре на питања везана за то када се треба ангажовати у ратовима других народа, колико далеко можемо или треба да идемо и колики ризик можемо да преуземо. Међутим, све је теже пронаћи одговоре на та питања. Активна безбедност може, са једне стране, да води у политичке авантуре, а са друге стране у сувише препрека које земља није спремна да подноси као праведан терет.

Од инструмента *конфронтиације* ка инструменту *интеграције*

Оружане снаге су се развиле од инструмента конфронтације у инструмент интеграције. Та њихова посебна улога срачуната је на ангажовање нових учесника у европској безбедности и трансатлантској сарадњи. Стратегија сарадње, коју сви називају „кооперативном безбедношћу“, заснована је на уверењу да се на подрегионалном нивоу могу допунити и разрадити фундаменталније активности безбедносне политике. Потциљеви кооперативне безбедности су: допринос систему суверених, стабилних и демократских држава са једнаким правима; допринос развоју односа сарадње и међусобног подржавања у којима и војне односе карактеришу сарадња и транспарентност, нарочито између страна које могу да дођу у сукоб, и допринос подрегионалним моделима сарадње који су повезани са спољним светом преко мреже односа. Интернационализација оружаних снага може да се сматра безбедносном политичком добити сама по себи јер помаже у заштити од ризика ренационализације европске безбедности.

„Можда звучи парадоксално, али је раст и ширење нуклеарног наоружања отворило процес демилитаризације друштва. Технологија је заменила људску радну снагу. Електронско рађивање постало је ствар за техничаре. Концентрација наоружања попустила је ресурсе као што су новац, технологија и знање, али је и омогућила демобилизацију, чак и повећање стајаности цивилности друштва“. Наведена тврдња Улриха Бека антитеза је покрета чији смо сведоци били током деведесетих година. Наиме, могу се идентификовати три различите категорије мобилизације: 1) мобилизација ресурса; 2) мобилизација времена; и 3) мобилизација друштвене и политичке воље.

Мобилизација ресурса

За време „хладног рата“ оружане снаге су користиле тзв. мобилизационе комплексе, који су се састојали од тенкова, артиљерије, муниције, авиона итд., који су чувани у сувим, или влажним условима да би били активирани на први знак напетости. Регрути су поново позивани, мобилисани, добијали су пушку, додатну опрему и обнављана су знања из обуке. За мобилизацију механизоване бригаде (укључујући и војнике) требало је и до шест недеља. Потребни ресурси за акцију деведесетих година умногоме су премашили количину расположиве борбене технике.

Током година, ресурси предвиђени за тренутну акцију, тј. тип и број борбене технике и војске, повећани су како процентуално, тако и у апсолутном броју.

Расправа о професионализацији оружаних снага мора се сагледати у контексту мобилизације. Предуслов за брзу реакцију „без питања“ јесте поуздан и професионалан корпус војника. То је, у ствари, значило промену од регрута ка професионалној војсци. Холандија је укинула регрутацију 1996, Белгија 1997, а Француска 1998. године. Норвешка и Данска сматрају регрутацију основним стубом својих одбрамбених система, али им након регрутације гарантују статус професионалних војника. Немачка, парадоксално, не може да укине регрутацију због огромног броја лица која одбијају да служе војску али испуњавају своје националне дужности у свим алтернативним службама. Земља ће имати много муке да реформише целокупан систем.

Мобилизација времена

Нису само мобилност и флексибилност били кључни чиниоци успеха оружаних снага током деведесетих година већ је и брзина имала суштински значај. Током те деценије видели смо да се (целокупно)

време реакције, потребно да се оружане снаге припреме за акцију, умногоме смањило. Током „хладног рата“ очекивало се да ће концентрација непријатеља трајати барем неколико месеци, што је Западу пружало довољно времена да позове десетине хиљада регрута у своје мобилизационе станице и да их опреми и поново обучи. Сада већина оружаних снага мора да се трансформише у снаге за брзо и непосредно реаговање (*Rapid and Immediate Reaction Forces*). Тај тип снага постојао је и за време „хладног рата“ и тада се називао снаге за брзо реаговање (*Quick Reaction Forces*). Тада су пилоти у ескадрилама ловачке авијације практично седели у својим авионима, спремни да полете у случају опасности. Промена коју сада видимо у специјалној обуци јесте енорман број војника (како у апсолутном, тако и у релативном броју) који су стално спремни за развијање у борбени поредак. Те стално мобилне снаге – снаге за брзо и непосредно реаговање – могу да реагују за 24–72 сата током целе године и спремне су и опремљене да облете Земљину куглу да би помогле у опасности или се супротставиле кризи у настанку.

Мобилизација *полийтичке воље*

Од 1989. године политичари схватају разлику између „индиректне“ и „директне“ безбедности. Директна безбедност обухвата територијални интегритет и политички суверенитет једне нације. Индиректна безбедност уопште односи се на међународну економску и политичку стабилност и добро функционисање међународних организација, као што су Уједињене нације или Организација за европску безбедност и сарадњу. За спречавање сукоба није довољно само проактивно деловање и активна политика и способност да се доведу људи и ресурси потребни на терену у раној фази кризе, већ, што је још важније, способност да се мобилише довољно политичке воље да се уђе у акцију, да се донесе та одлука и да се ангажује Савет безбедности.

Током година приступило се променама у политичкој машинерији многих политичких организација. Обављена су прилагођавања ради омогућавања флексибилности у договорима који се тичу планова за сусрете, времена реакције, начина одлучивања итд. Отуда, питање је сата када ће о томе бити дато службено саопштење, на пример, Европског парламента. То се може назвати мобилизацијом *полийтичке воље* и мобилизацијом *друштва*.

Реорганизација

Организациони утицај наведених промена огледа се у веома директном и суштинском прилагођавању новим околностима и реалностима, које се манифестују променом приоритета циљева и консоли-

дацијом оружаних снага. Процес реорганизације оружаних снага, срачунат на прилагођавање структура и организација новом окружењу, има три упечатљиве карактеристике: 1) ревизију *буџета за одбрану*; 2) померање од *органске* ка *модуларној* организацији, и 3) процес *стандардизације*.

Ревизија *буџета за одбрану*

„Буџетска аритметика“ која се тиче буџета за одбрану није заустављена. Министар одбране Шарпинг тражи „тајну равнотежу између циљева и средстава“. Сви европски буџети за одбрану ревидирани су од краја „хладног рата“. Та ревизија је била постепен процес, који је инициран због тога што су јавност и политичари захтевали исплату „дивиденде за мир“, почетком деведесетих година, а сада се уобличава. Почетком деведесетих година та ревизија је једноставно значила: „мања потрошња за одбрану“. У многим европским земљама „дивиденда за мир“ је исплаћена и смањена је стварна потрошња за одбрану. У просеку, западноевропске земље потрошиле су 1993. године на одбрану и питања у вези са одбраном 20 одсто мање него 1989. године.

Ниво потрошње за одбрану мора да буде у складу са новим безбедносним контекстом. Занимљиво је питање да ли сваки тип безбедносног контекста има свој сопствени „индекс потрошње“, свој сопствени карактеристичан проценат бруто домаћег производа (БДП) који земље треба да потроше на одбрану. Другим речима, 2,6 одсто БДП било је у вези са претњама и у равнотежи с претњама колективног непријатеља у биполарном свету. Али, поставља се питање шта треба тај индекс да представља у ситуацији после „хладног рата“ и, наравно, после 11. септембра 2001. године, у ситуацији у којој углавном морамо да имамо посла са неизвесношћу. Пошто се донесе одлука колико да се потроши, следеће питање је додела буџетске одговорности различитим министрима, односно које министарство треба да плати за спречавање сукоба, нарочито када се оно састоји углавном од предузимања економских или финансијских мера. Холандија је створила линију буџета под називом „Међународна сарадња хомогене групе“. Сви трошкови у вези с реаговањем на међународне кризе воде се под тим називом, али не постоји јасно разграничење између потрошње за помоћ и потрошње за спречавање сукоба.

Можда је „подешавање“ буџета користан термин за описивање онога на шта се мисли. Буџет се мора подесити према новом безбедносном контексту. Али, опет, поставља се питање која је права цифра индекса. При руци је, највероватније, метод комбиновања огледа и грешке, притисака равних себи и репера.

Друга примедба у вези с буџетом за одбрану јесте начин на који се новац додељује. Наиме, постоје два кључа за доделу буџета за од-

брану. Основне категорије потрошње у оквиру буџета за одбрану су „особље“, „инвестиције и набавка“ и „деловање и експлоатација“. У току „хладног рата“ однос потрошње био је обично 1:2:1, а земље које су укинуле регрутацију увеле су кључну промену и довеле су га на 2:1:1. Други кључ који се користи у многим земљама јесте подела ресурса између копнене војске, морнарице и ратног ваздухопловства. У многим земљама тај кључ је обично био 2:1:1. Сада видимо да су фондови усмерени ка информационој и комуникационој технологији и логистици које имају заједнички статус. Кључ за доделу ресурса променио се у 1:1:1:1.

Од ор̄ганске ка модуларној организацији

Идеја ор̄ганске организације заснива се, у основи, на холистичком приступу организацији у којем се она сматра целином. Сматра се да њени елементи нису ефикасни изоловано, већ се морају посматрати у односу једних према другима и према целини. Органско виђење организације било је веома карактеристично за оружане снаге. Артиљеријске јединице, медицинске јединице, инжењерија и пешадија били су део исте формацијске целине. То виђење замењено је функционалним погледом на организацију, делимично зато што су искуства из мировних операција УН показала да су извесни елементи целине потребни, а други нису. Тај функционални приступ ни у којем случају није нова идеја за оружане снаге. Напротив, оне су прве запазиле да функционално груписање има уочљиве предности.

Схватило се да та функционална груписања могу независно да се развијају. Значајно је запазити да у модуларној организацији нису важни само вертикални односи већ све више и способност да се успоставе хоризонталне и попречне везе. Победнички тим састоји се од паметне комбинације нижих јединица.

Модуларизација није ништа друго до уклапање делова организације у логичке, функционалне јединице или модуле. Осим термина „функција“, може се употребити и „ефекат“ као главни дескриптор модула. Међутим, у многим случајевима у војној организацији примећује се да „функција јесте ефекат“, на пример артиљерија, која има функцију да обезбеди ватрену моћ чији је ефекат неутралисање или узнемирење. Други пример су транспортне јединице, чија је функција обезбеђење мобилности. Говорећи метафорички, јединице се третирају као лега коцке: не мењају боју и облик, али се могу распоредити и прераспоредити у различите организационе конструкције које су потребне у различитим ситуацијама.

Други захтев јесте да су ти „основни сегменти“ самодоволне јединице. Због самодоволности, те јединице могу да се развијају као универзалне јединице. Уколико су довољно велике, могу се развити и

независно, ако нису, морају се уврстити у већу мултинационалну структуру. На пример, универзални пешадијски батаљон мора да се интегрише у структуру бригаде, која је боља оперативна формација.

Процес стандардизације

„Стандардизација“ се користи у смислу приближавања различитих мера, норми итд. које су у употреби једној норми или мери, која од тада постаје „стандард“ и сви је користе. Тај процес је стар колико и НАТО. Најпознатији војни систем стандардизације јесте „војни стандард НАТО-а“. Деветнаест земаља се сложило око једног стандарда да би осигурале техничку повезаност, интероперабилност итд. Током године, стандард НАТО-а показао се као један од кључних предуслова за успешну интеграцију НАТО-а у војнотехничком смислу те речи. То не значи само да могу да се размењују муниција и гориво већ и мреже података и комуникација.

Постоји неколико војних стандарда: стандард САД, стандард НАТО-а, некадашњи стандард Варшавског пакта, а касније, можда и војни стандард Европске уније. Који ће стандард бити усвојен? Да ли ће се различите војске приклонити цивилном стандарду? У сваком случају: интероперабилност, исплативост и једноставније управљање и логистика били су и јесу покретачи сваког програма стандардизације. Потреба за ефикасношћу и брзим решењем (и политичка тврдоглавост) присилили су у недавној прошлости западне војске да се приклоне цивилном стандарду. Интернет је добар пример средства комуникације који се учврстио у војним системима. Други пример су комуникационе мреже које су постављене на Балкану током различитих операција деведесетих година. Све оне потичу од цивилних уговарача. Негативни аспект примене војног стандарда је у томе што је опрема која задовољава војне спецификације обично изузетно скупа, па постоји све већа потреба да се сарађује са другим, невојним организацијама. Видимо јаку тенденцију ка набавци готових производа, што заправо значи куповину цивилних система.

Импликације за укључивање Савезне Републике Југославије у евро-атлантску заједницу безбедности

Како се медвед учи да игра? Наслов је изабран с намером да се укаже на тежак и неприродан задатак. То је начин да се опише искуство које су многе земље имале у трансформисању својих оружаних снага од једне уобичајене (=одбрамбене) институције одбране ка брзом, мобилном, флексибилном инструменту међународне политике који треба да служи за различите улоге и задатке. Први који су се

адаптирали (Велика Британија, Француска) сада имају мале и ефикасне снаге, док се друге нације (Немачка) још увек боре да спроведу неопходну трансформацију.

Које су последице и импликације за СРЈ у вези с тим? Демократска контрола оружаних снага неопходан је предуслов који је наглашаван ту и тамо (стога се неће разрађивати у овом чланку). У погледу наведених промена у реоријентацији, мобилизацији и реорганизацији издвајају се три кључне импликације.

Прво, оружане снаге СРЈ морају постати *сиремне за Алијансу*:

1) То значи да морају поседовати елементарне могућности за ефикасно и одговарајуће учешће како у колективној одбрани, тако и у управљању кризама. Величина, састав и опрема снага за реаговање на кризе мора да задовољава међународне захтеве.

2) Три службе морају да буду опремљене тако да буду способне да успоставе технолошки контакт и, на тај начин, интероперабилност са главним савезницима и партнерима. У том погледу треба идентификовати главне могућности.

3) Командна структура мора бити сужена и прилагођена потребама здружених мултинационалних операција. Треба да се постави здружена оперативна команда која ће да предводи службе у будућим мисијама. Подршка и логистика морају да се концентришу у здруженој команди за подршку, која се мора третирати као независно организационо подручје са сопственим руководиоцем службе.

Друго, максимална бројност људства оружаних снага мора да се сведе на одрживу, демократски прихватљиву меру. Мора се обратити пажња на две теме: „регуларизацију“ оружаних и безбедносних снага и регрутацију. Да размотримо прво ово последње: на питање регрутације мора се одговорити на *ираџмајичан*, *тирансиаренциан* и *ираведан* начин. Неће сви млади људи у СРЈ бити потребни за војну службу. На питање ко ће морати да служи војску не сме се произвољно одговорити. Постоје историјски, социјални и економски разлози да се не пређе на професионалну војску: друштвена интеграција војске и њених припадника; грађанска одговорност; комплетирање људства; трошкови (трошкови професионалне војске са конкурентним платама) драстично би се повећали и културна ограничења (грађанска војска се посматра као жива ограда насупрот војном интервенционизму). Регрутација делује као механизам контроле. Војни разлог због којег не треба укинути регрутацију јесте задржавање могућности да се оружане снаге удвоструче у време криза (стабилност у кризи), што многи схватају (унутар и изван СРЈ) као основни фактор војне стабилности у централној Европи. Ја предлажем супротно: потпуно укинути регрутацију значи спречити или онемогућити брзу концентрацију оружаних снага у региону. То ће се посматрати, и треба да се посматра, као регионална мера изградње безбедности и поверења. „Регулариза-

ција“ оружаних снага и полиције значи ништа мање него укидање свих „сивих“ јединица, паравојних и параполицијских, које оперишу у „сивим“ подручјима изван редовних одбрамбених снага и полицијских институција.

Треће, треба да се створи динамичан финансијски оквир који омогућава спровођење мера реформе. Мора се успоставити однос између „средстава“ и „циљева“. Улагање као удео потрошње за одбрану мора се повећати на 25–30 одсто што ће помоћи да се за кратко време уклони инвестициона збрка и побољшају неопходне кључне могућности.

Литература:

1. Beck, Ulrich (1998), „Nation-States without Enemies: the Military and Democracy after the End of the Cold War“, in: Ulrich Beck, *Democracy without enemies*, Cambridge: Polity Press.
2. Kuhlmann, J. (2000), *Military and Society in the 21st Century. A Comparative analysis*, Transaction Publishers.
3. Moskos, Charles [et al] (2000), *The Postmodern Military. Armed Forces after the Cold War*, Oxford: Oxford University Press.
4. Sloterdijk, Peter (1989), *Eurotaoismus. Zur Kritik der politischen Kinetik*, Frankfurt am Main.